

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

Verantwoordelijk Hoofdredacteur: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 3605. — **Mede-redacteuren:** Jos. Cremers, Canne-België, Dr. H. Schmitz, Wien 1, Seitzergasse 3, R. Geurts, Echt. — **Penningmeester:** Mr. G. van Spaendonck.

Postgiro 125366 ten name v. h. Nat. hist. Gen., Maastricht.
Verantwoordelijk Uitgever: Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Verantwoordelijk Drukker: Drukkerij v. h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9, Telefoon 2121, Maastricht.

Verschijnt **Vrijdags** voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan de Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

Registratie nummer 520.243. — Oplage-register nummer 26.

INHOUD: Aankondiging Maandelijksche Vergadering op Woensdag 1 September a.s. — Nieuwe leden. — Verslag der Maandelijksche Vergadering op Woensdag 7 Juli. 1943. — Verslag der Entomologische Vergadering op 17 Juli 1943. — **A. Schreuder.** Het landschap van Tegelen. — **A. De Wever.** Naar de Maasstreek. (Vervolg). — **W. Roepke.** Remarks on new or little known Indomalayan Moths (Lepid. Heteroc.). III. — **C. Doets** en **L. Vári.** Eenige voor de Nederlandsche Fauna nieuwe soorten Lepidoptera (tevens 3e faunistische mededeeling).

In Augustus wordt geen vergadering gehouden en verschijnt geen Maandblad.

De eerstvolgende vergadering vindt plaats op Woensdag 1 Sept. te 6 uur in 't Museum.

Wederom ontvingen wij bericht, dat het papierverbruik voor ons Maandblad moet worden beperkt, thans tot 40 % van het verbruik in de maand Maart.

In verband hiermede zal het Maandblad voortaan om de twee maanden verschijnen.

Leden, die de maandbladen, speciaal die van den laatsten jaargang, niet bewaren, kunnen ons een groot genoegen doen, ze terug te bezorgen aan het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.

Tevens wordt erop gewezen, dat leden, die het tijdschrift wenschen te completeeren, nog volledige jaargangen vanaf Jrg. 12, 1923, aan het Natuurhistorisch Museum kunnen aanvragen.

NIEUWE LEDEN.

Mej. A. Merkelbag, Bergerstr. 151, Heer L. Mej. A. Nijst, Wijkersingel 82, Maastricht. Mej. J. J. C. v. d. Drift, Wijkersingel 103, Maastricht. Mej. M. H. A. v. d. Drift, Voedvrouwenschool, Heerlen. Th. J. Emans, Kampstr. 188, Broek-Sittard. Drs Cl. A. C. M. van Oppen, Agricolastraat 22, Sittard. M. J. L. Messerschmidt, Wilhelminastr. 4, Sittard. M. H. H. Frissen, Adsteeg 5, Beek (L.). L. A. G. Knols, Pr. Mauritslaan 108, Beek (L.) E. Meyer, Oranje-Nassau-pension, Valkenburgerweg 28a, Heerlen. Drs A. Beuken, Aylvalaan 18, Maastricht. Mej. M. de Korver, K. Clovisstr. 75, Maastricht. Mej. Dr. Joh. Muller, Tomatenstr. 251, den Haag. H. G. J. van Kempen, Apotheke, Limbrichterstr. 44, Sittard. L. Vlaskamp, de Bosquetplein, Maastricht.

VERSLAG

DER MAANDELIJSCHES VERGADERING. OP WOENSDAG 7 JULI 1943.

Aanwezig de dames: H. Beljaars, J. van der Grinten, A. Nijst, T. Dütting, H. Hoeberechts-Roebroek, A. Kemp-Dassen, R. Sekhuis, G. van

Goethem. C. Maessen. M. Kofman-Kamminga, Fr. v. Schaik, C. Pijls, J. Nahon, A. Nouwen, M. v. d. Mijll Dekker, H. Vliexs, T. Nahon, W. v. d. Geyn, en de heeren: L. Grossier, G. Waage, F. v. Rummelen, Pater v. Riel, Pater Bernard, L. Grégoire, Br. Maurentius, Br. Christoforus, C. v. Mastrigt, Br. Jeroen, J. Rijk, J. Maessen, M. Mommers, M. Rongen, J. Houx, M. Kemp, W. Otten, P. Wassenberg, M. Kamm, J. Bergholtz, W. Onstenk, J. Willems, J. Eysink Smeets, M. Daniels, R. Kofman, D. v. Schaik, C. Mendes de Léon, J. Baartmans, E. Schoenmakers, L. v. Noorden, S. Dijkstra, H. Eberhard, J. Alen, E. Verzijl, R. Regout en H. van Wouw.

De Voorzitter, de heer **Grossier** opent de vergadering en zegt, dat we dezen avond noode Rector Cremers missen. Kort geleden werd hij, de ziel van ons Genootschap, 70 jaar, en velen uit ons Genootschap hebben gehoor gegeven aan den oproep van eenige vrienden, om een bijdrage te leveren voor het gedenkboek, dat hem is aangeboden. Zelden zal een gedenkboek een zoo persoonlijk karakter hebben gekregen, als juist dit. In proza en poëzie, in 't Nederlandsch, Maastrichts, Latijn, geïllustreerd met waterverf- en crayon-, pen- en potloodteekeningen is het een dankbare hulde geworden van velen uit heel ons land. Moge den Rector nog vele jaren geschonken worden, jaren van vrede en voorspoed, waarin hij zich kan verheugen in den groei en bloei van zijn Genootschap.

Br. **Christoforus** toont weer een aardige collectie bijen en wespen, Mej. v. d. Geyn een rugschild van een schildpad uit de Tegelerklei, benevens eenige exemplaren van *Ostrea vesicularis* met boven- en onderdeksel, afkomstig uit den Keerderberg, de heer **Dijkstra** een mantelanjelier (*Tunica prolifera*), gevonden langs 't spoor tusschen Voerendaal en Heerlen. Verder toont hij een gal op *Poa nemoralis*, Schaduwwras. Op de knopen vertoont de plant een woekering, die veroorzaakt wordt door een galwesp, *Poomyia poae*. De wesp legt een ei op dit gras en de larve boort in de

knoop. Daardoor ontstaan adventief wortels, die 't larfje bedekken en beschutten. De heer Grégoire doet de volgende mededeelingen.

Op een muurtje te Maastricht vond ik muursla *Mycelis (Lactuta) muralis*, die m.i. afweek van het type. Ik stuurde een plant aan den heer De Wever te Nuth, die mij berichtte, dat dit de var. *atropurpurea* is. Hij schrijft verder: „Gaab, die ze het eerst beschreven heeft, houdt 't voor een vaste vorm, maar daar hij geen kweekproeven nam, heeft men de var. voorloopig maar tot „forma” gedegradeerd.” De afwijkingen met de omschrijving van het type, zooals die opgegeven wordt in H. Heukels: „de Flora van Nederland” (1910) deel III, blz. 458/59, zijn m.i. als volgt te omschrijven: stengel: niet rood gevlekt, doch geheel donkerrood-bruin aangelopen; bladeren: bovenzijde donkergroen glanzend, donkerrood gerand; onderzijde dof grijs-groen; nerf zoowel boven- als onderzijde vaak karmijnrood. Ik stel mij voor met deze plant kweekproeven te nemen en het resultaat t.z.t. mede te deelen.

Op een tuinmuurtje van een huis aan de Kaopenstraat bevindt zich momenteel een bloeiende *Hieracium amplexicaule*, stengelomvattend havikskruid.

Getoond worden verder in gedroogden staat:

1°. een exempl. van *Allium ursinum*. Daslook, waarbij in het oksel, waaruit de 2 bladeren en de normale bloemstengel, voorzien van bloemscherm, ontspruiten, nog een kortgesteelde bloemstengel aanwezig is. Ook bevindt zich dit oksel eenige centimeters hooger van den grond af, als bij de normale plant. Vindplaats: bosch te Ryckholt.

2°. fasciatie met 3-voudige bloemknop bij een tulp uit een particulieren tuin te Maastricht. Dit verschijnsel, alsmede vorming van 2 knoppen heb ik dit jaar herhaaldelijk waargenomen.

3°. fasciatie bij Weegbree. De stengel is onevenredig lang en geheel afgeplat. Gevonden op de excursie naar Nunhem door Mej. v. Goethem.

4°. *Lycopodium clavatum*. Groote Wolfsklauw. Vindplaats: bosch bij Leubeek (Nunhem).

5°. bladen van *Ranunculus Breyninus*, afkomstig van omgeving Wylré.

6°. *Coeloglossum viride*, Groene nachtorchis, afkomstig van omgeving Wylré.

Vervolgens doet de heer Grégoire nog de volgende mededeeling.

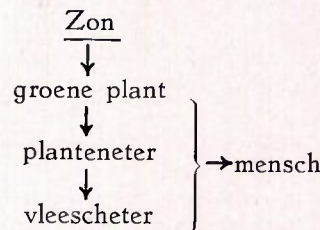
In de Nederl. Staatscourant van 21 Juni 1943 komt voor een besluit van den Secretaris-Generaal v. h. Departement van Landb. en Visscherij tot bestrijding van „aardappelmoeheid”. Verwezen moge worden naar mijn lezing van vorige maand over gallen, speciaal terzake „uien- en rapen-moeheid”. De onderhavige „aardappelmoeheid” wordt veroorzaakt door het „aardappelaaltje”: *Heterodera rostochiensis* Wollenweber 1923 (syn. *H. Schachtii solani*).

Daarna spreekt de heer Waage over vetsynthese door micro-organismen.

Bij de koolstofassimilatie „grijpt de plant de beweeglijkste vorm aller energieën en legt die vast in de starre

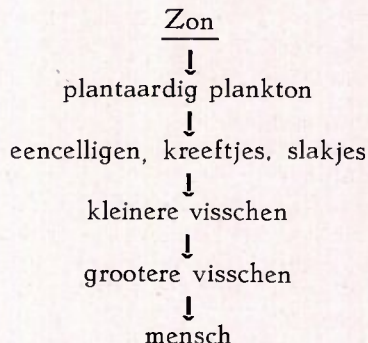
vormen van 't scheikundig arbeidsvermogen” (Robert Mayer). Er ontstaat druivensuiker en hieruit kan de groene plant andere koolhydraten vormen zooals rietsuiker, zetmeel, cellulose. Van welke beteekenis suiker en zetmeel zijn, begrijpt ieder in oorlogstijd nog beter dan in normale tijden. Cellulose en hout zijn producten, die bij de papier- en kunstzijde-fabricatie een belangrijke rol spelen. En denk eens aan de beteekenis van het hout als brand- en bouw materiaal! Zelfs uit lang vervlogen tijden bezitten we nog tal van energie bevattende stoffen, die gevormd werden door de groene planten, waarbij druivensuiker het uitgangsmateriaal was. (turf, bruinkool, steenkool, anthraciet). „De warmte en het licht van een steenkolenvuur zijn niet anders dan een deel van 't zonlicht, dat in lang vervlogen tijden de aarde heeft bestraald en waarvan de energie in de steenkolenbeddingen werd vastgelegd” (Lorentz).

Uit de druivensuiker als uitgangsmateriaal is de plant in staat vetten en eiwitten te vormen. Zonder koolstofassimilatie dus geen koolhydraten, vetten en eiwitten. De dierlijke vetten en eiwitten zijn in wezen getransformeerde plantenstoffen. We kunnen dus de volgende voedselketen opstellen.

Inderdaad „we leven van het licht” (Tyndall).

Niet alleen op 't land maar ook in zee vindt de koolstofassimilatie plaats. Het zijn daar vooral de in het water zwevende plantaardige organismen, het plantaardig plankton, die dit proces volbrengen en daarmede dierlijk leven in zee mogelijk maken. Ook hier is een voedselketen samen te stellen.

Tot het plantaardig plankton behooren talrijke eencellige wieren, waaronder de kiezelwieren of diatomeeën een belangrijke plaats innemen. Deze wiertjes vormen druppeltjes vet. Inderdaad is deze hoeveelheid per individu zeer, zeer gering, maar een zeer groot aantal individuen kan een voor den

mensch nuttige hoeveelheid vet leveren. Walvischtraan en levertraan bestaan uit deze vetten door walvisschen en kabeljauw opgenomen.

Zooals nu in oorlogstijd tal van terreinen, die vroeger niet in aanmerking kwamen voor den landbouw, gebruikt worden bij den productieslag, heeft men zich in Duitschland afgevraagd, of ook niet de micro-organismen ingeschakeld konden worden. In „Neue Folge der deutschen landwirtschaftlichen Rundschau“ Sonderheft 16 wordt de inschakeling van micro-organismen bij de productie van eiwit en vet besproken. In „Voeding“ Jaargang 5 nr 1 geeft Prof. Geerts een overzicht van deze onderzoekingen.

De cultuur van diatomeeën vond plaats door een afgietsel van grond onder toevoeging van minerale voedingsstoffen over glaswol in Erlemeyerkolfjes uit te spreiden. De diatomeeën groeiden flink en hoopten veel vet op. De proefnemers (Harder en Von Witsch) geven op, dat 4 tot 6 maal zooveel vet kan worden verkregen als bij koolen raapzaad-oogst. Door optimale levensomstandigheden (juiste lichtsterkte, duur der belichting, temperatuur, doorluchting, toevoeging van phytohormonen) en het uitkiezen van juiste stammen hoopt men de productie te kunnen opvoeren.

Voor technische- en economische bijzonderheden moge verwezen worden naar de genoemde publicaties.

Namens den heer J. Prick wordt de volgende mededeeling gedaan.

Op 7 Juni 1943 werden door mij 2 exemplaren van de *Orobancha reticulata* ssp. *pallidiflora* gevonden in het Gronsvelderbroek. Als hospita bleek een distel te fungeeren van onbeduidend formaat, welke onder een hazelaar stond. Volgens mededeelingen van De Wever is het ongeveer een eeuw geleden, dat deze soort voor het laatst in Zuid-Limburg is waargenomen en wel bij Valkenburg. Ofschoon het aantal distels in genoemd bosch zeer groot is, leverde een uitvoerig onderzoek van het gebied geen nieuwe vondsten op.

Nadat de Voorzitter medegedeeld heeft, dat in Augustus geen vergadering wordt gehouden, sluit hij de bijeenkomst.

VERSLAG DER ENTOMOLOGISCHE VERGADERING OP 17 JULI 1943.

De overgrootte belangstelling voor de maandelijksche vergadering maakt het onmogelijk, dat de afdeeling Entomologie goed tot haar recht komt. Daarom heeft het Bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap gemeend, hierop iets te vinden, door 4 maal 's jaars een aparte vergadering in het Museum voor de insectenliefhebbers te beleggen.

Op de eerste zomervergadering op 17 Juli l.l. waren aanwezig: Mej. v. d. Geyn, en de heeren: J. Rijk, W. Onstenk, J. Maessen, Ed. Schoenmakers, M. Delnoye, C. Willems, Br. Christoforus, H. Teunissen, J. de Haan, H. Kortebos, C. van Mastriht.

De vergadering werd voorgezeten door den heer Rijk.

De Voorzitter toont de zoo typisch Zuid-Limburgsche vlinder *Arctia villica*, gevangen te Epen en geeft doubletten ervan rond.

Mej. van de Geyn laat eenige ex. van *Melecta armata*, door Rector Cremers in zijn tuin te Kanne gevangen, zien. Tot nog toe is deze bij uit Zuid-Limburg niet bekend. Namens den heer Grégoire laat zij een mineerende rups van *Zeuzera pyrina* in seringenhout zien.

Verder doet zij een mededeeling namens den heer van Boven te Roermond.

De Amazonenmier *Polyergus rufescens* Latr. mag, ondanks haar groote vermaardheid, nog steeds zeer zeldzaam genoemd worden. Dit hangt vooral samen met haar moeielijk te vinden nest. Een ontmoeting op rooftocht, op practisch iederen warmen zomermiddag, is meestal de eerste ontdekking. Vanzelf komen we dan bij het nest. Bovendien leiden in ons Midden-Limburg, dat zoo arm is aan steenen en keien, haar slaven (practisch altijd *Formica fusca*, de grauwwarte mier), eveneens een verborgen bestaan, en zijn ook haar nesten meestal moeilijk te vinden.

Onze eerste kennismaking met *Polyergus* was op 24-III-1942 te Malden bij Nijmegen, waar ik met den Eerw. Heer Sanders een nieuw district ontdekte. Op dezen dag vonden wij een zeer zorgvuldig verborgen nest tegen den zuidrand van een heuvel. Slechts twee fusca-wachters zaten aan de opening, en eerst bij nader onderzoek bleek, dat we een *Polyergus*-nest hadden. Later vonden we hier nog een tweede nest.

Op 8-VIII-1942 vonden we een prachtig nest in Monfort (bezuiden Roermond), waar we *Polyergus* ontmoetten op haar terugtocht, beladen met buit. De eerste terugkeerenden bereikten juist het nest. De aanstroomende massa mieren was zelfs zoo groot, dat er een opstopping dreigde te komen bij den ingang. Algemeene indruk: punctuele orde, snelheid van handelen, geordend leger. We deden nog interessante waarnemingen, waarover ik nog eens hoop te publiceeren.

Twee dagen later vonden we op hetzelfde terrein een 2de nest en waren we getuigen van de start van een bruiloftsvlucht.

11-VIII-1942 vonden we een derde district, nu vlak bij Roermond (Maastrichterweg). Dit nest was bijzonder interessant, omdat het twee soorten slaven had n.l. *Formica fusca* en *glebaria*. Dit is volgens mij het eerste *Polyergus*-nest in Nederland met 2 slaven. Tot slot een volledige (?) lijst van de tot nu toe bekende vindplaatsen.

Wageningsche berg (Bos) Gelderland.

Exaeten (Wasmann) = fusca Limburg.

Hilversum (Polak) N. Holland.

Den Dolder (Stärcke) = fusca Utrecht.

Otterloo (Mac Gillavry) Gelderland.

Nijmegen (L. Verhagen) Gelderl. 151V-1931.

„Eikenburg“ (?) Eindhoven Brabant.

Mook (?) Gelderland.

Oudenbosch (Raignier) N. Brab. 30-VIII-1927.

Hooge Veluwe (Quispel) Gelderland 1940.

Malden (v. Boven-Sanders) = fusca

Gelderland 24-3-1942.